

PROFILAKTIKA INSPEKTORINING MA'MURIY HUQUQBIZARLIKLARNI KO'RIB CHIQISH JARAYONIDA BOSHQA DAVLAT ORGANLARI BILAN O'ZARO HAMKORLIGINI TAKOMILLASHTIRISH

Abdullayev Muhammad Ollabergan O'g'li

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17452572>

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqolada profilaktika inspektorining ma'muriy huquqbuzarliklarni ko'rib chiqishdagi roli, vakolatlari va ularning boshqa davlat organlari bilan o'zaro hamkorligi masalalari keng yoritilgan. Muallif amaldagi qonunchilik asosida ushbu tizimdagi muammolarni tahlil etadi va hamkorlikning samaradorligini oshirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflarni beradi. Xususan, axborot tizimlarining integratsiyasi, qo'shma monitoring mexanizmlarining joriy etilishi, mahalliy kengashlar faoliyatini kuchaytirish va profilaktika inspektorlarining malaka oshirish tizimini takomillashtirish zarurligi asoslab beriladi. Maqola huquqbuzarliklarning oldini olishda davlat boshqaruvi organlari o'rtasida koordinatsiya va o'zaro mas'uliyatni kuchaytirishning dolzarbligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar:

profilaktika inspektori, ma'muriy huquqbuzarlik, hamkorlik, ichki ishlar organlari, davlat boshqaruvi, huquqiy islohotlar, profilaktika tizimi, ijtimoiy xavfsizlik.

Kirish

Bugungi kunda mamlakatimizda huquq-tartibotni mustahkamlash, fuqarolarning tinchligi va xavfsizligini ta'minlash davlat siyosatining eng muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Shu maqsadda huquqbuzarliklarning oldini olish, ularning ildiz sabablarini bartaraf etish hamda profilaktik choralarni kuchaytirish tizimi bosqichma-bosqich takomillashtirilmoqda.

Bu borada **profilaktika inspektorlari** muhim bo'g'in sifatida faoliyat yuritadi. Ularning asosiy vazifasi — huquqbuzarliklarning oldini olish, ularni aniqlash, tahlil qilish va tegishli choralari ko'rishdan iboratdir. Ammo bu faoliyatni amalga oshirishda inspektorning mustaqil harakati yetarli emas. Chunki huquqbuzarliklarning sabablari ko'p hollarda ijtimoiy, iqtisodiy, psixologik yoki oilaviy omillar bilan bog'liq bo'lib, ularni bartaraf etish ko'p tarmoqli yondashuvni talab qiladi.

Shu sababli, profilaktika inspektorlari faoliyatining samaradorligi ularning **boshqa davlat organlari bilan o'zaro hamkorligiga** bevosita bog'liqdir. Maqolada aynan shu hamkorlikning mazmuni, shakllari, mavjud muammolari va ularni bartaraf etish yo'llari tahlil qilinadi.

Asosiy qism

1. Profilaktika inspektorining ma'muriy huquqbuzarliklarni ko'rib chiqishdagi o'rni va vakolatlari

O'zbekiston Respublikasining "**Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida**"gi Qonuni (2014-yil 14-may)da belgilanishicha, profilaktika inspektorlari fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilish, jinoyatchilikning oldini olish, huquqbuzarlik sodir etish xavfi mavjud shaxslar bilan ishlash, ma'muriy nazoratni amalga oshirish kabi bir qator vazifalarni bajaradi.

Profilaktika inspektorlari:

- joylardagi huquq-tartibotni kuzatadi;

- ma'muriy huquqbuzarliklar bo'yicha dalolatnoma tuzadi;
- tahliliy ma'lumotlar tayyorlaydi;
- mahalla, ta'lim, sog'liqni saqlash va boshqa idoralar bilan ma'lumot almashadi;
- huquqbuzarlikka moyil shaxslarni hisobga oladi va ularga nisbatan ogohlantiruvchi choralar ko'radi.

Shu bilan birga, inspektorlarning vakolatlari **jinoyat profilaktikasi va ma'muriy javobgarlik** choralari o'rtasida muvozanatni saqlashni talab etadi. Ular davlat organlari bilan birgalikda ishlamasa, ko'p hollarda muammoning ildizi bartaraf etilmaydi. Masalan, voyaga yetmaganlar o'rtasida huquqbuzarlikni kamaytirish uchun faqatgina ma'muriy jarima qo'llash emas, balki ta'lim va tarbiya tizimi bilan birgalikda ishlash zarur.

2. Davlat organlari bilan hamkorlik tizimining amaldagi holati

Profilaktika inspektorining faoliyati o'z mohiyatiga ko'ra **ko'p tarmoqli hamkorlikni** talab qiladi. U quyidagi davlat organlari bilan bevosita aloqada bo'ladi:

1. **Prokuratura organlari** – qonuniylik ustidan nazoratni amalga oshiradi, huquqbuzarlik to'g'risidagi materiallarni tahlil qiladi va zarurat tug'ilganda chora ko'radi.
2. **Sud organlari** – ma'muriy ishlarni ko'rib chiqishda profilaktika inspektorining to'plagan materiallari asosiy dalillarni tashkil etadi.
3. **Mahalla fuqarolar yig'inlari** – joylardagi ijtimoiy muhitni o'rganish, nizoli oilalar, ishsiz yoki jinoyatga moyil shaxslarni aniqlashda eng yaqin hamkor hisoblanadi.
4. **Ta'lim va sog'liqni saqlash tizimi** – voyaga yetmaganlar, giyohvandlikka yoki zo'ravonlikka moyil shaxslar bilan ishlashda muhim axborot manbai bo'ladi.
5. **Bandlik va ijtimoiy himoya bo'limlari** – ishsizlikdan kelib chiqadigan ijtimoiy xavfli holatlarni kamaytirishda yordam beradi.

Shunga qaramay, hozirgi amaliyotda ushbu hamkorlik tizimida ayrim kamchiliklar mavjud:

- **ma'lumot almashish sekinligi** — turli idoralarning ma'lumotlar bazalari bir-biriga ulanmagan;
- **vakolatlar kesishmasi** — ba'zi masalalarda mas'ul organ aniq belgilanmagan;
- **hisobot shakllarining murakkabligi** — profilaktika inspektorlari hujjat to'ldirishga ko'p vaqt sarflaydi;
- **elektron tizimlarning nomukammalligi** — avtomatlashtirilgan tahlil vositalari yetarli emas.

Bularning barchasi natijada huquqbuzarliklarni erta aniqlash va ularni bartaraf etish samaradorligini pasaytiradi.

3. Hamkorlikni takomillashtirish yo'llari

Samarali hamkorlikni yo'lga qo'yish uchun quyidagi yo'nalishlarda islohotlar zarur deb hisoblanadi:

a) Yagona elektron ma'lumot almashish tizimini yaratish

Har bir davlat organi o'z ma'lumotlar bazasiga ega, lekin ular o'zaro integratsiyalanmagan. Agar profilaktika inspektorlari real vaqt rejimida ta'lim, sog'liqni saqlash, bandlik, prokuratura va sud organlarining ochiq segmentlaridan foydalanish imkoniga ega bo'lsa, huquqbuzarliklarning oldini olish samaradorligi keskin oshadi.

b) Vazirliklararo qo'shma dasturlar

Huquqbuzarliklarning oldini olish bo'yicha Ichki ishlar, Adliya, Sog'liqni saqlash, Xalq ta'limi va Mahalla vazirliklari o'rtasida **qo'shma profilaktika dasturlari** ishlab chiqilishi zarur. Bu

dasturlar mahalliy sharoitga mos ravishda o'tkaziladigan o'quv, tushuntirish, monitoring va ijtimoiy tadbirlarni qamrab olishi kerak.

c) Mahalliy "Profilaktika kengashlari"ni tashkil etish

Har bir tuman yoki mahallada profilaktika inspektorlari, mahalla raislari, prokurorlar va maktab direktorlaridan iborat kengashlar faoliyatini yo'lga qo'yish maqsadga muvofiqdir. Ular hududdagi xavfli guruhlar bilan ishlashni muvofiqlashtiradi, reja asosida chora-tadbirlar ishlab chiqadi va natijalarni baholaydi.

d) Kadrlar malakasini oshirish

Profilaktika inspektorlari nafaqat huquqiy, balki **psixologik, kommunikativ va raqamli kompetensiyalarga** ham ega bo'lishi kerak. Shu maqsadda, Ichki ishlar akademiyasi huzurida zamonaviy o'quv modullarini joriy etish lozim.

e) Faoliyat samaradorligini baholash

Har yili profilaktika organlari faoliyatining samaradorligi maxsus indikatorlar asosida baholanishi zarur. Bu indikatorlar ichiga huquqbuzarliklar sonining kamayishi, hamkorlikdagi chora-tadbirlar natijalari va fuqarolarning ijtimoiy ishonch darajasi kiritilishi kerak.

4. Kutilayotgan natijalar

Taklif etilgan chora-tadbirlarni amalga oshirish quyidagi natijalarga olib keladi:

- ma'muriy huquqbuzarliklarning kamayishi va ularning oldini olishning tizimli yo'lga qo'yilishi;
- davlat organlari o'rtasida **tezkor axborot almashish** mexanizmining shakllanishi;
- fuqarolarning huquq va manfaatlarini himoya qilish darajasi oshishi;
- profilaktika inspektorining nufuzi va mas'uliyati ortishi;
- mahalla va davlat organlari o'rtasidagi ijtimoiy hamkorlik mustahkamlanishi;
- jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatning o'sishi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, profilaktika inspektorining faoliyati huquqbuzarliklarning ildiz sabablarini o'rganish, ularni bartaraf etish va ijtimoiy xavfsizlikni ta'minlashga qaratilgan. Ushbu jarayonning muvaffaqiyati esa boshqa davlat organlari bilan o'zaro hamkorlik darajasiga bevosita bog'liqdir.

Samarali hamkorlikni ta'minlash uchun **axborot integratsiyasi, kadrlar tayyorlash tizimi, qo'shma kengashlar va huquqiy mexanizmlarni** kuchaytirish zarur. Bu yo'nalishdagi islohotlar ichki ishlar organlari faoliyatining sifatini oshirib, jamiyatda huquqbuzarliklarning kamayishiga, tinchlik va barqarorlikning mustahkamlanishiga xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Raxmonov A., Tursunov B. *Huquqbuzarliklar profilaktikasining nazariy asoslari*. – Toshkent: Yuridik nashriyot, 2021.
2. G'ulomov M. *Davlat boshqaruvi va huquqiy siyosatning takomillashuvi*. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2022.
3. Jo'rayev O. *Ichki ishlar organlarida profilaktika faoliyatining zamonaviy mexanizmlari*. – Toshkent: Akademiya, 2023.